

NAGY LÁSZLÓ

A koldulórendek megtelepedése hazánkban

Amikor III. Honorius pápa 1216-ban megerősítette a kasztíliai származású de Guzman rendalapítói felterjesztését, majd 1223-ban Assisi Szent Ferenc reguláját hagyta jóvá, az egyháztörténelemben egy új korszak vette kezdetét a koldulórendek megjelenésével.

A XIII. század első fele a nagy keresztes hadjáratok, a szentkultusz, az egyház intézményesülésének, a társadalom fokozódó mobilitásának a kora is egyben. Európa térképéről lassan eltűnnek a fehér foltok és kialakul a feudális államok zárt rendszere, megindul a távolsági kereskedelem, az anyagi és szellemi javak gyors felhalmozódása.

A vallásos életben jelentkező tévtanok és a nyomukban születő eretnekmozgalmak hátterében nemcsak egyfajta vallási tájékozatlanság, megtevesztettség áll, hanem a fent említett civilizálódás okozta perifériákra szorulás is. A szociális ellentétek felszámolását és a hierarchikus jellegű egyházi, állami berendezkedés megszüntetését követelő bogumil, valdens, kathar eretnekségek és a humiliatus-mozgalmak mind a társadalom, az állam peremvidékén születtek. Mivel ideológiájukban az evangéliumi szegénységet és az apostoli tökéletességet hirdették, ezért gyorsan tömegmozgalmakká váltak.

A koldulórendek teológiai képzettségükkel, szegénységükkel és főként azzal, hogy bensőséges kapcsolatot tudtak kiépíteni az egyszerű tömegekkel, sikeresen vehették fel a harcot az eretnek téveszmékkel szemben. A monasztikus rendek a világtól elzárt és a tagok egyéni megszentelődését célul tűzve nem vállaltak igehirdető, apostoli térítő feladatokat.

Magyarországon először a domonkos rend, majd a ferences rend megtelepedésével az eretnekek elleni harc és az igehirdetés kiegészült a pogány kunok, tatárok stb. megtérítésének missziójával, a mártíromság gyakori vállalásával.

A források tanúsága szerint a domonkos nagykáptalan 1220. évi bolognai gyűlésén a rendet magát kolduló renddé alakította. Szent Domonkos, aki már 1206-ban a kunokat szerette volna téríteni, de a pápa akkor az albigens eretnekek ellen küldte, most Magyar Pált, a bolognai egyetemi kitűnő kánonjogászt küldte e feladatra. Az európai hírű professzor, akit maga Szent Domonkos fogadott 1220-ban rendtaggá és saját kezűleg adta rá a rendi habitust, négy testvérrel indult Magyarországra, hogy provinciát ala-

pítson és térítsen. Győrótt hirdették először az evangéliumot, de első rendházuk Székesfehérvárott létesült. A tatárjárásig a konventjeik száma 10-re nőtt. "Már 1226-ban a rendtartomány olyan erős volt, hogy Lipót osztrák herceg kérésére Bécsbe is küldhetett alapítókat. Az első osztrák domonkos konvent tehát magyar eredetű." A későbbiekben minden püspöki székhelyen voltak kolostoraik és főként a németajkú nagyvárosok lakói kedvelték őket. A rend népszerűségét nagyban növelte, hogy IV. Béla Margit nevű lánya - bár hivatalos kanonizáció nélkül - a rend női ágának szentje lett. A rend szigorú szabályai szerint az alapos tanultság megszerzése kötelező volt. Az előtanulmányokat főleg a konvent lectorának irányítása alatt végezték, vagy káptalani iskolában, ahonnan később Párizsba, Bolognába, Köln, Perugia iskolába kerültek. Még egyszerű prédikátor sem lehetett, aki nem tanult legalább 1 évig teológiát. Külföldről a koldulórendek hozták be a skolasztika és a misztika szellemét, melyet olyan nevek fémjeleztek, amint Aquinói Szent Tamás, Nagy Szent Albert, Szent Bonaventura vagy Eckhart mester.

A konventek jól voltak ellátva beszédgyűjteményekkel, a legkiválóbb szónokot nevezték praedicator generalis-nak. A beszédek az egyházi év és a liturgikus cselekmények keretében tartották az egyszerű nép nyelvén. Ennek szép példája a Pray-kódexben található Halotti Beszéd, és a feltámadás szertartása közben tartandó beszéd.

Népszerűségük újabb oka, hogy volt harmadrendjük is, ami a Militia Christi nevű laikus társaságból alakult ki. Ide bárki laikus beléphetett anélkül, hogy fogadalmat kellett volna tennie, viszont példás keresztényként kellett élnie.

A térítő vállalkozásoknak három fő iránya volt. A balkáni misszió, a kun és a volgai magyarok missziója. Sigismundus Ferrariensis a De rebus Hungariae provinciae ordinis praedicatorum című művében írja le a következőket:

"Ezután Pál a testvérek számát gyarapítván, kiválasztott néhányat közülük és elküldte őket arra a bizonyos helyre, amit közönségesen az Euxinus vidékének neveznek, ahol heretikusok, skizmatikusok laktak, hogy térítsék őket beszédeikkel a józan észre. Végül sok szorultság és igen sok fáradozás után állhatatossággal elérték azt, amit akartak. Más kiváló erényű férfiakat a pogány kunok szelídítetlen barbár népe közé küldött, akiknek még soha nem hirdették Krisztus evangéliumát, jól tudva, hogy azok megtérítését és üdvösségét mennyire a szívén hordta Szent Domonkos."

A Szerbiában és Boszniában megjelenő bogumilok manicheus jellegű szektája ellen már Szent Gellért püspök is prédikált, de azok mindig csak színleg tértek meg, és még Mátyás fekete seregében is találkoztunk velük. Kálmán herceg, II. András ifjabbik fia, 1237-39 közt indított ellenük keresz-

tes hadjáratot, és a régi boszniai püspökséget újjászervezte, ahol Wildhauseni János domonkos lett az új püspök. 1239-ben újabb domonkos térítők érkeznek, mert az eretnokség már Szlavóniába is átszivárgott, de munkájuknak a tatárok hamar véget vetnek.

Magyar Pál kilencven társával ment Havasföldre, az ottani másfélszáz-ezer kun megtérítésére, de járt a Szörényi bánság területén is. Mártíromságuk hatására Barcs kun vezér megkeresztelkedett, majd kevéssel utóbb még 1500 kun is. IV. Béla kérésére ekkor alapította Róbert érsek, pápai legátus a milkói kun püspökséget. Ezt később, 1234-ben, oláh vikáriussal is ellátták. Első püspöke Theodorik domonkos szerzetes lett.

A Volga menti őshazában - tudomásunk szerint - összesen négy alkalommal indultak domonkosok /hogy megkereszteljék az ottani magyarokat/, ezek közül Julianus barát és társainak útja a legismertebb.

A ferences rend, másképp Kisebb Testvérek rendje 1229-ben jelent meg hazánkban, és első kolostoruk Egerben épült. Az első barátokat Carpini János német provinciális küldte hazánkba; jórészt nem felszentelt papok, hanem kézművesek, iparosok voltak és nem fogadhattak el nagy terjedelmű ingatlant, birtokot.

Szerzetesházaik ún. őrséget, custodiát alkotnak, és ennek élén az esztergomi őr áll; ekkor még alá vannak rendelve a németországi provinciálisnak, Pisai Albertnek. Miután a Délvidéken /Pécs, Szerémség/ és a nyugati részeken is elterjedtek rendházaik, 1238-ban független magyar provincia alakult. A magyar provinciális az örökkel és az egyes kolostorok választottjaival tart rendes közgyűlést /capitulum provinciale/.

Abban a vitában, ami az egyházmegyes papság és a ferencesek között a vasárnapi szentmise hallgatása, és szent áldozás kérdésében keletkezett, IV. Sándor pápa 1255-ben a ferencesek javára döntött, s így végleg kikerültek az egyházmegyes papság befolyása alól. A rend gyors elterjedésének okai hasonlóak voltak a domonkosokéhoz, de közkedveltségüket bizonyítja, hogy Szent Ferenc fiait mindenütt "barátoknak" hívta a nép. A domonkosoktól eltérően prédikációjuk inkább érzelmdúsabb, költői díszítettségű.

Szintén van harmadrendjük, ennek tagja volt pl. IV. Béla és felesége, aki még gyónatóját, Román tertvért is a ferencesek közül választotta, és az esztergomi ferences egyházban temetkezett el.

A ferencesek női szerzete a klarisszák rendje, 1238-ban kap először rendházat Nagyszombatban, majd a pozsonyi ciszterek helyét veszik át 1297-ben.

A kunok térítésében inkább a tatárjárás után jeleskedtek.

Magyarországon a XIII. század a koldulórendek megtelepedésének és elterjedésének a kora, amely fejlődést a tatárok betörése ugyan feltartóztatott egy ideig, de azt semmiképpen nem akadályozhatta meg.